

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ

TEZĂ DE DOCTORAT
IMPACTUL INTRĂRII ÎN VIGOARE A CARTEI
DREPTURILOR FUNDAMENTALE ASUPRA
SISTEMULUI UNIUNII EUROPENE DE
PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI
- REZUMAT -

Conducător de doctorat:

PROF. UNIV. DR. ELENA SIMINA TĂNĂȘESCU

Doctorand:

MIHAELA VRABIE

București
2015

ASPECTE GENERALE REFERITOARE LA STUDIUL DE CERCETARE REALIZAT

Cuvinte cheie: Tratatul de la Lisabona; Carta drepturilor fundamentale a UE; protecția drepturilor fundamentale; convergența standardelor de protecție a drepturilor fundamentale; domeniul de aplicare a Cartei drepturilor fundamentale a UE; forța juridică obligatorie a Cartei drepturilor fundamentale a UE; convergență normativă; convergență judiciară.

1. Actualitatea temei investigate

Tratatul de la Lisabona, intrat în vigoare la data de 1 decembrie 2009, reprezintă o reformă structurală a ordinii juridice a UE, prin modificările legislative aduse dreptului primar al UE.

Tratatul de la Lisabona aduce modificări legislative importante și cadrului juridic care reglementează protecția drepturilor și libertăților fundamentale la nivelul UE. Dintre acestea, cele mai importante se referă la recunoașterea expresă a forței juridice obligatorii a Cartei drepturilor fundamentale a UE, introducerea Cartei drepturilor fundamentale a UE în dreptul primar al UE și instituirea posibilității UE de a adera la Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Astfel, ca urmare a intrării în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE, începând cu data de 1 decembrie 2009, toate instituțiile, organismele și agențiile UE, precum și instituțiile și instanțele statelor membre, atunci când pun în aplicare dreptul UE, sunt obligate să respecte și să aplice dispozițiile Cartei drepturilor fundamentale a UE, în același mod în care trebuie să respecte și să aplice dispozițiile tratatelor.

Existența unui nou act normativ cu forță juridică obligatorie a produs importante consecințe în cadrul sistemului de protecție a drepturilor fundamentale la nivelul UE, atât în plan legislativ, cât și în planul practicii judiciare.

În plan legislativ, introducerea Cartei drepturilor fundamentale a UE în dreptul primar al UE a reconfigurat cadrul juridic care reglementează protecția drepturilor și a libertăților fundamentale la nivelul UE, prin adăugarea unei noi surse normative, specifică UE, care reglementează protecția drepturilor fundamentale, alături de dispozițiile dreptului

statelor membre, de dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului și de dispozițiile altor tratate internaționale ratificate de statele membre. Totodată, trebuie subliniat că dispozițiile Cartei drepturilor fundamentale a UE au potențialul de a influența în continuare orice domeniu de drept al UE, prin faptul că organele legislative ale UE sunt la rândul lor obligate să respecte prevederile Cartei atunci când elaborează acte legislative.

În practica judiciară, intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE oferă instanțelor supranaționale și instanțelor statelor membre un nou instrument juridic pe care trebuie să-l ia în considerare atunci când le sunt deduse spre soluționare cauze care au ca obiect drepturi fundamentale.

Având în vedere toate aceste modificări legislative de amploare introduse prin Tratatul de la Lisabona care vizează protecția drepturilor fundamentale în cadrul UE, dar și faptul că aceste modificări sunt de dată relativ recentă, cercetarea impactului intrării în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE asupra sistemului UE de protecție a drepturilor fundamentale se impune cu necesitate și reprezintă una dintre temele de actualitate ale dreptului UE și ale dreptului constituțional al statelor membre, după data de 1 decembrie 2009. Necesitatea acestei analize este accentuată de faptul că, pe de o parte, începând cu data de 1 decembrie 2009, rolul protecției drepturilor fundamentale și a Cartei drepturilor fundamentale a UE a crescut semnificativ în cadrul ordinii juridice a UE, iar pe de alta, intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE a complicat și mai mult sistemul multistratificat de protecție a drepturilor fundamentale în cadrul UE, prin apariția unui nou nivel de protecție al acestora. De asemenea, cercetarea impactului Cartei drepturilor fundamentale a UE asupra sistemului UE de protecție a drepturilor fundamentale este necesară și din perspectiva faptului că rapoartele oficiale întocmite recent de către instituțiile UE cu privire la aplicarea Cartei drepturilor fundamentale a UE arată că dispozițiile acesteia sunt interpretate și aplicate în mod diferit în statele membre ale UE, ceea ce reclamă o cunoaștere mai profundă a acestui instrument juridic și a relațiilor acestuia cu celelalte sisteme de drept aplicabile la nivelul UE.

2. Obiectivele și conținutul tezei

Prezenta lucrare de cercetare urmărește, prin intermediul unei analize aprofundate în domeniul dreptului constituțional și al dreptului UE, să releve aspecte teoretice și practice referitoare la impactul produs de intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE asupra sistemului UE de protecție a drepturilor fundamentale.

Dat fiind faptul că sistemul de protecție a drepturilor fundamentale la nivelul UE este caracterizat de existența mai multor surse normative ale drepturilor fundamentale, dar și de existența mai multor sisteme jurisdicționale care protejează și garantează drepturile fundamentale, în vederea realizării scopului enunțat anterior au fost stabilite următoarele obiective ale cercetării, a căror analiză detaliată se regăsește în conținutul tezei:

- Analiza principalelor modificări legislative introduse de Tratatul de la Lisabona în materia protecției drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană, care se regăsește în cuprinsul Secțiunii 1.1. din Capitolul 1 al prezentei lucrări;
- Analiza noului statut juridic al Cartei după Tratatul de la Lisabona, care se regăsește în cuprinsul Secțiunii 1.2. din Capitolul 1 al prezentei lucrări;
- Analiza principalelor surse normative ale drepturilor fundamentale în cadrul UE după intrarea în vigoare a Cartei, dezvoltată în cuprinsul Secțiunii 1.3. din Capitolul 1 al prezentei lucrări;
- Identificarea elementelor de noutate aduse de Cartă rezultate din analiza comparativă a conținutului normativ al Cartei raportat la conținutul surselor de inspirație avute în vedere la redactarea acesteia, care se regăsește în cuprinsul Secțiunilor 2.2. și 2.3 din Capitolul 2 al prezentei lucrări;
- Prezentarea aprofundată a domeniului și a modului de aplicare a Cartei, atât din punctul de vedere al destinatarilor acesteia, cât și din punctul de vedere al beneficiarilor acesteia, care se regăsește în cuprinsul Capitolului 3 al prezentei lucrări;
- Evaluarea modului în care a fost realizată protecția jurisdicțională a dispozițiilor Cartei, atât în jurisprudența CJUE cât și în jurisprudența instanțelor statelor membre, prin analiza unor hotărâri în care a fost exercitat în mod eficient controlul de legalitate pe baza dispozițiilor Cartei, evaluare care se regăsește în cuprinsul Capitolului 4 al prezentei lucrări;
- Identificarea și analiza comparativă a principalelor elemente de conflict și de convergență normativă și judiciară introduse sau accentuate de intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE asupra standardelor de protecție a drepturilor fundamentale în cadrul UE, în contextul relației dintre dreptul UE, dreptul național și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și în contextul relației dintre cele trei sisteme jurisdicționale care le protejează, dezvoltate în cuprinsul Capitolului 5 al prezentei lucrări;

- Formularea concluziilor generale cu privire la impactul intrării în vigoare a Cartei asupra sistemului UE de protecție a drepturilor omului, detaliate în cuprinsul Capitolului 6 al prezentei lucrări.

În consecință, în vederea realizării obiectivelor de cercetare enunțate anterior, lucrarea încearcă să formuleze răspunsuri și soluții cu privire la unele aspecte încă neclare sau insuficient lămurite de doctrină sau jurisprudență, aflate în legătură cu intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE.

În contextul unei abundențe a surselor legale ale drepturilor fundamentale la nivelul UE – Convenția Europeană a Drepturilor Omului, dreptul național și Carta drepturilor fundamentale a UE – prezenta lucrare își propune să stabilească dacă intrarea în vigoare a Cartei a oferit suficiente instrumente normative și judiciare care să permită funcționarea armonioasă a sistemului de protecție a drepturilor fundamentale după intrarea în vigoare a Cartei și care să contracareze, eventual, posibilele conflicte de drepturi ce ar putea fi favorizate de intrarea în vigoare a acesteia. Totodată, lucrarea își propune să identifice beneficiile oferite de acest nou instrument juridic cu privire la convergența sau creșterea standardelor de protecție a drepturilor fundamentale la nivelul UE.

Nu în ultimul rând, această lucrare își propune să evalueze în ce măsură a fost realizat obiectivul asumat în mod oficial la momentul redactării Cartei drepturilor fundamentale a UE, potrivit căruia Carta își propune consolidarea protecției drepturilor fundamentale pentru a permite UE să contribuie la păstrarea și dezvoltarea valorilor indivizibile și universale ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității cu respectarea competențelor și sarcinilor Uniunii.

3. Conținutul tezei

Lucrarea este structurată în șase capitole principale, detaliate în subcapitole, secțiuni și subsecțiuni.

Primul capitol al tezei, intitulat „Considerații generale privind cadrul juridic care reglementează protecția drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona”, prezintă aspecte introductive, generale, cu privire la cadrul juridic de protecție a drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană, așa cum a fost acesta modificat de Tratatul de la Lisabona.

Prima parte din acest capitol prezintă principalele elemente de noutate legislativă introduse de Tratatul de la Lisabona în materia protecției drepturilor fundamentale, respectiv recunoașterea valorii juridice obligatorii a Cartei drepturilor fundamentale a UE, introducerea Cartei drepturilor fundamentale a UE în dreptul primar al UE și deschiderea perspectivei de aderare a UE la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și a altor modificări legislative cu impact asupra protecției drepturilor fundamentale. Prin intermediul analizei realizate în cadrul acestei părți, se evidențiază faptul că noul cadru juridic creat de Tratatul de la Lisabona este de natură să intensifice interacțiunea judiciară, atât la nivel vertical cât și orizontal, în materia protecției drepturilor fundamentale la nivelul UE, instituind, totodată, premisele juridice pentru o coerență sporită în materia protecției drepturilor fundamentale și pentru un dialog judiciar mai eficient.

Cea de-a doua parte a primului capitol prezintă, din perspectivă istorică, procesul legislativ sinuos care a fost parcurs până la adoptarea și intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE, pentru a sublinia evoluția acesteia, de la statutul de normă cu valoare juridică ambiguă, indicativă, la o normă cu forță juridică obligatorie, ce constituie acum o piatră de temelie, cu statut de drept primar, în ansamblul normativ care garantează și protejează drepturile fundamentale la nivelul UE.

Cel de-al treilea subcapitol din primul capitol prezintă principalele surse normative ale drepturilor fundamentale în UE după intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE. Rezultatul analizei arată că, la nivelul UE, după intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE, sunt reglementate trei surse normative principale care reglementează și protejează drepturile fundamentale – pe de o parte, Carta drepturilor fundamentale a UE, cu statut de drept primar, iar pe de altă parte, Convenția Europeană a Drepturilor Omului și tradițiile constituționale comune ale statelor membre, cu statut de principii generale, surse normative care se află, toate, într-o relație strânsă de interdependență, în ceea ce privește interpretarea, conținutul și aplicarea acestora. În consecință, analiza impactului intrării în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE trebuie efectuată prin evaluarea Cartei în contextul relațiilor acesteia cu celelalte surse normative care reglementează protecția drepturilor fundamentale în cadrul UE.

Al doilea capitol al tezei, structurat în patru subcapitole, analizează conținutul normativ al Cartei drepturilor fundamentale a UE. Primul subcapitol își propune să facă o prezentare generală a drepturilor prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a UE, prin evidențierea structurii acestui act normativ și a principalelor categorii de drepturi

prevăzute de aceasta. Cel de-al doilea subcapitol evidențiază conținutul drepturilor Cartei drepturilor fundamentale a UE, liniile directoare de interpretare ale acestora, precum și sursele de inspirație aferente fiecărui drept prevăzut de Cartă, pentru a identifica particularitățile Cartei și elementele de noutate aduse de aceasta. Cel de-al treilea subcapitol încearcă să facă o delimitare mai clară a drepturilor „noi”, introduse de Cartă, de drepturile „existente”, care erau deja prevăzute de alte tratate internaționale la data adoptării Cartei, pentru a sublinia conținutul mai larg al Cartei, comparativ cu cel al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Dat fiind faptul că dispozițiile Cartei drepturilor fundamentale a UE menționează atât noțiunea de „drepturi”, cât și noțiunea de ”principii”, cel de-al patrulea subcapitol analizează distincția dintre drepturile și principiile prevăzute de Cartă, pentru a releva importanța și consecințele distincției dintre drepturile și principiile prevăzute de Cartă.

Cel de-al treilea capitol al tezei, structurat pe trei subcapitole, conturează domeniul de aplicare a Cartei drepturilor fundamentale a UE, pe baza analizei prevederilor legale aplicabile și a jurisprudenței relevante și recente a Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Primul subcapitol prezintă detaliat modul de aplicare a Cartei drepturilor fundamentale a UE, pornind de la faptul că dispozițiile Cartei au aceeași valoare juridică cu cea a Tratatelor, argumentând că prevederile Cartei se bucură de un mod de aplicare similar cu modul de aplicare a Tratatelor UE.

Al doilea subcapitol abordează aplicarea Cartei drepturilor fundamentale a UE din punct de vedere al destinatarilor acesteia, respectiv instituțiile și organele UE, pe de o parte, și statele membre, atunci când pun în aplicare dreptul UE, pe de altă parte, încercând să delimiteze sfera titularilor obligației de a pune în aplicare dispozițiile Cartei. În ceea ce privește statele membre ale UE, lucrarea delimitează domeniul de aplicare a Cartei pornind de la lămurirea înțelesului noțiunii de „punere în aplicare a dreptului Uniunii Europene” conținută de art. 51 alin. (1) din Cartă, pentru a argumenta că această exprimare nu se referă doar la simpla executare a dispozițiilor legale care fac parte din dreptul UE, precum situațiile de transpunere a directivelor, ci trebuie extinsă dincolo de aceste limite, către o interpretare mai extinsă și mai complexă, conform căreia punerea în aplicare a dreptului UE se referă la toate situațiile în care statele membre acționează în domeniul de aplicare a dreptului UE, chiar și atunci când statele membre derogă sau încearcă să obțină o exceptare de la aplicarea dreptului UE.

Cel de-al treilea subcapitol analizează aplicarea Cartei drepturilor fundamentale a UE din punct de vedere al beneficiarilor drepturilor prevăzute de aceasta, atât pe baza criteriului subiectiv, cât și pe baza criteriului teritorial. Totodată, acest subcapitol abordează problema efectelor directe orizontale ale Cartei drepturilor fundamentale a UE, pentru a vedea dacă anumite prevederi ale Cartei au aptitudinea de a produce efecte directe orizontale și de a fi invocate în litigiile dintre particulari.

Cel de-al patrulea capitol al tezei abordează modul în care drepturile prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a UE se bucură de protecție jurisdicțională în practica judiciară după intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE, analizând, comparativ, controlul jurisdicțional exercitat de Curtea de Justiție a Uniunii Europene cu privire la Cartă, precum și controlul jurisdicțional exercitat de instanțele statelor membre cu privire la Cartă.

Cel de-al cincilea capitol al tezei evaluează impactul intrării în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE asupra sistemului de protecție a drepturilor fundamentale în UE. Pentru a realiza acest obiectiv, cel de-al cincilea capitol este structurat în două subcapitole, care își propun să identifice, să cuantifice și să analizeze comparativ, atât elementele de conflict normativ și judiciar, cât și elementele de convergență normativă și judiciară, aduse sau accentuate de intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene în sistemul de protecție a drepturilor fundamentale în UE. Această analiză este plasată în contextul relației dintre dreptul UE, dreptul național și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și în contextul relației dintre cele trei sisteme jurisdicționale care le protejează.

Pe lângă analiza domeniului de aplicare a Cartei drepturilor fundamentale a UE și a conținutului normativ al Cartei, care au fost dezvoltate în celelalte capitole ale tezei, cel de-al cincilea capitol realizează o evaluare detaliată a elementelor de conflict și de convergență normativă și judiciară introduse de intrarea în vigoare a Cartei, în contextul mai larg al relațiilor acestora cu alte regimuri juridice de protecție a drepturilor fundamentale, deoarece lămurirea acestui aspect prezintă o importanță deosebită în noul cadru juridic de protecție a drepturilor fundamentale stabilit de Tratatul de la Lisabona și permite o evaluare exhaustivă a impactului intrării în vigoare a Cartei. În contextul multistratificat și complex de protecție a drepturilor fundamentale existent la nivelul UE, analiza impactului intrării în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE nu se poate face separat de celelalte izvoare de drept

care reglementează drepturi fundamentale, deoarece intrarea în vigoare a unui nou instrument normativ este de natură să accentueze atât tensiunile între diferitele regimuri juridice de protecție a drepturilor fundamentale, cât și elementele de coerență între aceste regimuri.

Totodată, dat fiind faptul că multiplicarea surselor drepturilor fundamentale la nivelul UE ridică o serie de întrebări cu privire la impactul concret al intrării în vigoare a Cartei asupra coerenței sistemului de protecție a drepturilor fundamentale, cercetarea efectuată în cadrul capitolului al cincilea al tezei încearcă să stabilească dacă adăugarea unei surse normative suplimentare a drepturilor fundamentale la nivelul UE, prin intrarea în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE, a produs convergența și uniformizarea standardelor, contribuind astfel la consolidarea protecției drepturilor fundamentale, sau dimpotrivă, a produs divergență în cadrul acestui sistem de protecție.

Cel de-al șaselea capitol al tezei prezintă concluziile generale ale cercetării cu privire la impactul intrării în vigoare a Cartei drepturilor fundamentale a UE asupra sistemului UE de protecție a drepturilor omului, evidențiind convergența standardelor de protecție a drepturilor fundamentale la nivelul UE și creșterea nivelului de protecție a drepturilor fundamentale la nivelul UE, precum și beneficiile oferite de acest nou instrument juridic.